

Ethem YILDIZ

Tıp Doktoru

Göğüs Hastalıkları Uzmanı

Akademisyen

Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi

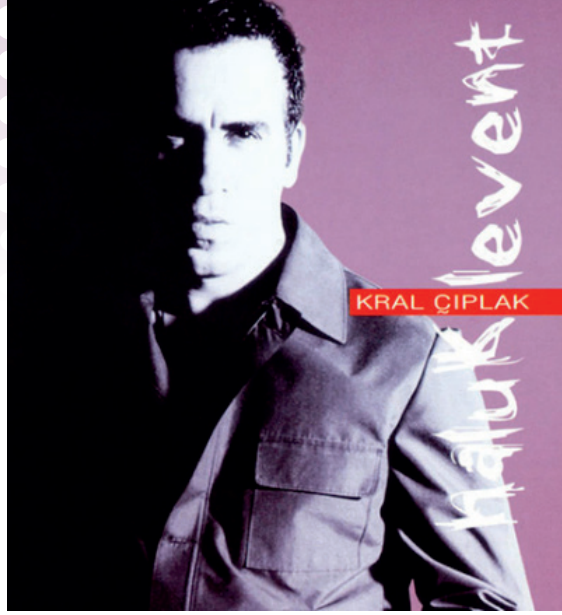
Göğüs Hastalıkları AD

TTD Toraks Bülten Editör Yard.

ethemyildiz84@gmail.com

Köyde Ağa, Evde Koca, Okulda Hoca

- Koğuşlarda ağalar falan var mı oğlum?
- Herkes kendisinin ağası teyze!

Haluk Levent Kral Çıplak Albüm Kapağı 2021

Tıp fakültesi 5. sınıftayken adli tıp stajında geçen bir diyalog bu. İhtisas da-iresindeki hocamızın kurula getirilen mahkumla kurdukları diyalogun bir parçası.

Gerçekte öyle mi? Eğer bunu söyleyen haklıysa “içerisi” “dışarıdan” daha özgür olmalı. E söyleyenin hiç mi haklılık payı yok? Herkesin kendisinin ağası olabildiği bir yer mümkün mü? Hangi içerisi dışarıdan daha özgür olabilir. Dışarıda olanlar? Ya onlar, kendisinin ağası olabiliyor mu sırf dışarıdalar diye? Ağaları köyde bırakmamış mıydık hem? Yok, bırakmadık, bunu biliyoruz. Bunu içine doğduğumuz dünyanın, içimize işleyen bütün pratiklerinden biliyoruz. Yoksa bizler bütün bunlara teslim olmuş vaziyetteyken günler geçip gidiyor mu? Haluk Levent’e göre evet. Bir çırpıda sayıvermiş şarkıda (1):

“Patron burda, köyde ağa,
Evde koca, okulda hoca.
Dayı, baba, abi, ana.
Kral vardır her tarafta,
Krallıklar ülkesinde...”

Şarkıda geçen kralların bir röntgenini çekelim. Fazla da uzatmadan kimler varmış bir bakalım şu krallıklar ülkesinde. Kısaca;

1. Patron
2. Ağa
3. Hoca
4. Anne ve dayı.

Evet çok güçlü bir ekiple karşı karşıyayız, işimiz zor. Krallıklar ülkesinin 4 köşesine özenle atanmış kralların arasında köşe kapmaca oynar gibi oynayalım bakalım müsaade olursa. Kim kimmiş, hayatımızın içinde/aralarında geçtiği bu kimselerin adı sanı nerelerden gelmiş anlamaya çalışalım. En baştan, sözlükten başlayalım (2).

1. Patron

Fransızca patron “1. peder, baba, ağa, pir, gemi kaptanı [eskimiş], işyeri sahibi, kopyası alınan kitabın aslı” sözcüğünden alıntıdır. Bu sözcük Geç Latince aynı anlama gelen patronus sözcüğünden evrilmiştir. Bu sözcük Latince pater “baba” sözcüğünden +on ekiyle alıntıdır.

Aaa babayla aynı çıktı bu. Baba elendi, bakmaya gerek kalmadı 😊

Ağaya, ağabeye, abiye bakalım bir de:

2. Ağa

Moğolca aka “ağabey, saygı unvanı” sözcüğü ile eş kökenlidir. Bu sözcük Arapça أَخ، أَخِي، أَخ أَخ “erkek kardeş, saygı hitabı” sözcüğünden alıntıdır.

Burdan şimdilik pek bir şey çıkmadı gibi ama belli olmaz , tabiatı gereği çok potent duruyor. Hem filmlerde de olmaz mı, bir yerde silah görünürse o illa ki patlar derler.

3. Hoca

Farsça خواجه veya خواجه “saygın kimse, efendi, rabb” sözcüğünden alıntıdır.

Yine saygı diyor, hatta vites yükseltti baya baya Rab diyor yahu. Tanrılığa, tanrısallığa kadar gitti bu yol. Hem Rab, terbiye eden demek. Eskiden eğitimle ilgili kurum da talim ve terbiye kurulu değil miydi sahi? Ortam birazdan iyice kızışabilir. Pantheon tapınağına dönmeye başladı burası iyiden iyiye. Sevan mı çıldırdı sözlüğü yazarken yoksa şarkıyı yazan Haluk mu? Yoksa, “**hayatımızın içinde/aralarında geçtiği bu kimseler**” arasında böyle bağlar mı kuruyoruz hep?

4. Anne

Geldik hemen her zeminde sanıyorum en çok kutsanan kavramlardan belki birincisine. “Anne, annelik...” Tüh, ataerkil Pantheon’da sağa sola sallamak iyiydi. Eh ben de erkek olduğuma göre hem daha kolaydı. Burası oraya benzemez tam bir mayınlı arazi. Yazının başından beri lügat parçalamışken hazır bu konuda da bir iki kelam etmemek olmaz derdim ama bu kadar “kutsal/kutsanan” bir konuda da kusur kalıvereyim. Bir de şu var, konu kadınlarla ilgili ise, ki hatta bu alt başlıktaki gibi hele ki-sadece-kadınlarla ilgili ise, hemen hiç konuşmamam gerektiğini de düşse kalka öğrendim. Ben en iyisi topu taca atıvereyim (bakalım dayanabilecek miyim?). Bu arada dayı, hadi yine iyisin, anne kontenjanından girdiğin hayatımızda yerin sağlam, seni de dideklemeden paragrafı bitiriyorum 😊

Şarkıya dönüyorum, “Patron burda, köyde ağa, evde koca, okulda hoca. Dayı, baba, abi, ana... Kral vardır her tarafta, krallıklar ülkesinde...” Doğrusu Haluk Levent’in bir çırpıda, tek nefeste bu kadar figürü sayıverişine gıpta ettim. Haluk, gözümüzü açtığımız andan ölümümüze kadar geçecek sürede içli dışlı olduğumuz bütün “otorite” figürlerini kucağımıza bırakıp kaçmış. Tam buraya, “Bu şarkıdaki tüm karakterler ve olayların gerçek kişi ve kurumlarla ilgisi olmadığı gibi , şarkının konusu da Haluk Levent’in zihnindeki kurgusal bir ülkede geçmektedir” diye yazmak yazının gidişatına cuk diye oturuverirdi ama olmaz, otorite denen kavrama dokunmadan geçersen üniversitede öğrenciyken her konserine koşturduğum bu rockçının pek bilinmeyen bu şarkısına haksızlık etmiş olacağım gibi, Nilüfer hoca’ya otorite ile ilgili yazı yazmakla ilgili verdiğim sözü de tutamadan bitirmiş olurum. Haydi o zaman gelelim “otoriteye”. Biraz da onu kurcalayalım (2):

Otorite

Fransızca autorité “1. emir verme yetkisi, nüfuz, 2. amir, yetkili” sözcüğünden alıntıdır. Bu sözcük Latince auctoritas “ağalık, şeflik” sözcü-

ğünden evrilmiştir. Bu sözcük Latince auctōr “1. (bitki veya hayvan) yetiştiren, besleyen, 2. aşiret reisi, ağa, şef, 3. eser sahibi” sözcüğünden +itas ekiyle türetilmiştir.

Buraya kadar şöyle bir bakınca otorite kavramının anlamsal kökeninin ; toprağa hükmedenin emir verme yetkisi, nüfuzu gibi bir kadim kökenden geldiğini anlayabiliriz. Bu, aslında bizim bu kavramın üzerinde düşünebilmemizi çok kolaylaştırıyor, aşına olduğumuz ve rahatlıkla anlayabileceğimiz bir zeminde konuyu okuyabiliriz diye düşünüyorum.

Ağalık

Pek bir şey söylemiyor gibi duran ağabeylik, ağalık, abilik otorite kavramının ta kendisine, hem de kökenine isabet etti. Hele bizim gibi geleneksellikle modernlik arasında sıkışmış bir toplumda, otorite kavramının, hükümdarlık/hükümranlık göstergesi olan toprağa hükmedebilmekle ilişkisi aşikâr. Doğrusu otorite kavramının böyle bir zeminde tartışılacak olduğunu keşfetmek beni heyecanlandırmıştı. Bunları yazıya dökmekteki amaç da, kendi zeminimiz olan Toraks Bülteni’nde bunları beraberce düşünme arzusundan başka bir şey değil. Yoksa tarihin, sosyolojinin ve psikanalizin

derinlemesine çok şey söyleyebileceği bu konuda malumun ilamı niyetinde değilim. Ama bu kökteşliği çok sevdiğim bir film olan Züğürt Ağa üzerinden biraz daha okumak isterim (3).

Toprağın insanları şehirlere kustuğu bir dönemde, Züğürt Ağa, kendi ifadesiyle “*biraz da şan şöhret için yaşayan*” bir feodal. Trajik olan ise, böyle bir geçiş döneminde geçmişle gelecek arasında sıkışıp kalması. Belki de düşüşünü izlemekten keyif alacağımız bir figürken, ayakta kalmak için verdiği her çırpınıştaki izlediğimiz ‘acınacak kadar komik olma’ hali sanıyorum Şener Şen’in müthiş oyunculuğunun başarısıdır. Güreş tutkusu tatmin olsun da ziyafet versin diye marabalar, köye gelen pehlivanları Ağa’ya yenilmesi için tembihler mesela. “Teyatro” hâline gelmiş psödogalibiyetlerinden sonra “siz de beni Sultan Aziz mi sandınız?” diye böbürlenen, keyiflenen bir insan işte bakınca. Belki de görüldüğü gibi olmasıdır izlerken onunla özdeşlik kurmamızı sağlayan şey. Böyle gözükebilmesi tek başına Şener Şen’in oyunculuk başarısıyla açıklanamaz, çünkü Ağa da her muktedir gibi şu şans ve imkânlarla sahiptir: “... iktidar rol yapmak zorunda olmamak anlamına gelir, daha doğrusu tek başına herhangi bir gösteri konusunda daha kayıtsız ve ilgisiz olma kapasitesi demektir” (4).

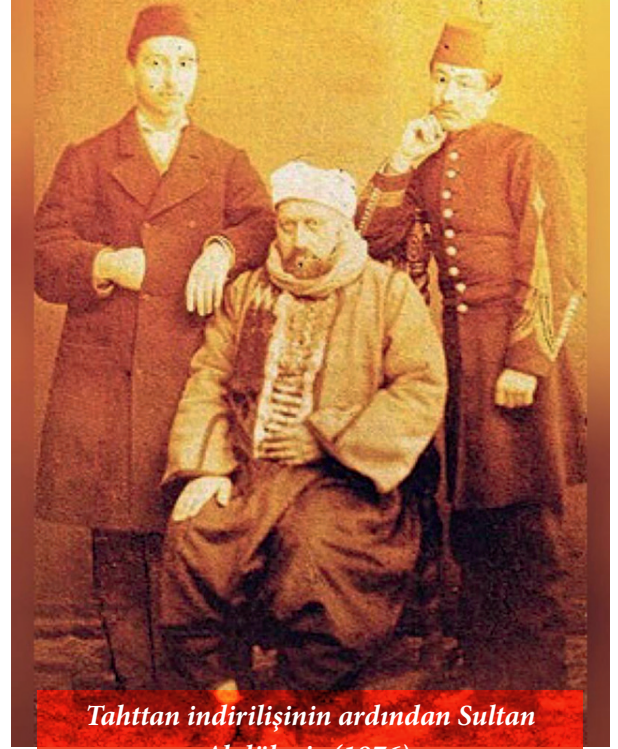

Züğürt Ağa (1985)

Ona herşeyini kaybettiren süreç yaşanırken Ağa'nın hiç de tetikte olmadığını, her daim kendisini güvende, emniyette hissettiğini görürüz. Neden öyle olmasın ki, ona karşı gösterilen hürmet insanı kendisine bağımlı edecek kadar güçlüdür. Kendisi de filmin başlarında şehre gitmesini öğütleyen arkadaşına "...eh biz biraz da şan şöhret için yaşıyoruz." der. İnsan övgüye karşı çok savunmasız olduğu gibi, böylesi bir şan şöhrete de müptela olmaması zannımca çok zordur. Bu tabloyu anlama çabasına köle ile efendi arasındaki dinamikleri incelikte açıklayan J. C. Scott'tan bazı alıntılar yaparak devam etmek istiyorum. "Tâbi olanlar hürmetkâr görünürler, baş eğer ve reverans yaparlar, hoş görünürler, yerlerini bilir ve orada kalır gibi görünürler, böylelikle kendilerinden üstün olanların yerini de bildiklerini ve kabul ettiklerini belirtirler...(3)".

Ağa'nın da, "O uludur, o en büyüktür" diye ayaklarına kapanan (adeta ona tapar gibi görünen) adamının (Kekeç Selman), kendisine soygun planı tertip edebileceğini aklından geçirememesi kadar doğal bir şey yoktur. Hem, "...tâbi grupların kamusal yaşamı, hâkim gruplarından daha fazla 'emre dayalı' gösterilere adanır. Emirlerle pratik itaatin yanı sıra yüz ifadesinde ve jestlerde de daha fazla uyumlu davranışı içerir...". Ayrıca, "... kölece davranış neredeyse tanım gereği dikkatli bir uyanıklık ve yanıtın iktidar sahibinin ruh hâline ve ihtiyaçlarına göre ayarlanmasını gerektirir." Böyle bir ortamda, doğal olarak Ağa'nın tetikte olmaya da, rol yapmaya da ihtiyacı yoktur.

Bu tip asimetrik ilişkilerde muktedir/mutlak otorite figürüne uygulanan davranış kalıplarına biraz daha kafa yorarsak, "...şiddet dolu bir dünyada masum bir tavır, başarılı bir saldırının en etkili aracı olabilir... (5)". Ayrıca "... onu gülümseyerek hareketsizleştirmeyi öğreniyorsunuz. Onu dostlukla silahsız bırakıyorsunuz. Böylelikle, birine içinizden öfke duyarken, bunu gizlemeyi gülümsemeyi ya da korkak görünmeyi öğreniyorsunuz..." (6). Şöyle de yamsal bir yorumla da devam edebiliriz, "bunu

Tahttan indirilişinin ardından Sultan Abdülaziz (1876).

yalanı teşvik etmek için değil, yalnızca hayatta kalmaya yönelik bir taktik olarak tavsiye ediyoruz" (7).

Filmden tekrar örnek verecek olursak, Ağa'nın güreş tutkusunun Sultan Aziz'e benzetilmesi, bu padişahın meşhur bir özelliğinden kaynaklanıyor, güçlü bir pehlivan olması. Gerçek ve mecazi anlamdaki bütün güçlerine rağmen, Sultan Aziz'in akıbeti ise tahmin edersiniz ki Ağa'nın düşüşünden çok daha trajik gerçekleşiyor tarihte. Tahttan indirildikten birkaç gün sonra sıradan iki askerin mesafesizce çektiği fotoğraf bununla ilgili çok sembolik olduğu gibi, tek başında çok şey anlatmakta. Zannediyorum her otoritenin en büyük korkusu da böyle bir fotoğrafın nesnesi olmaktır.

Bütün bu süreçlerin sonunda ise muktedirin/otoritenin kabusu şudur ve çoğunlukla kendisini gerçekleştiren bir kehanete dönüşür. O, düşüşünde kendisini koruyacak bütün zırhlardan yoksundur. Çıplak kralı anlatan masaldaki gibi, bu kabusun gerçekleşmesi bazen sadece bunu birisinin yüksek sesle ifade edivermesine bakar. Makam, mevki, titr, unvan, rütbe.. Sihirli

Çıplak Kral

bir değnekle ortadan kalkıverir ve büyü bozulur bir anda. Kurguyu bozan şey nettir, çocukça bir cesaret. Saf ve parlak bir bakış. Muktediri ululayan, hesaplar peşinde kirlenmiş yetişkinlerin dünyası değildir otoriteyi tehdit eden şey. Gerçeği görür görmez çekinmeden haykıran bir çocuk, göz önündeki illüzyonu darmadağın ediverir (8). Masalın kahramanı kral değildir yani. Bariz bir şekilde kahraman burda çocuktur. Filmde ise, Ağa'nın düzenini bozan ona hürmet gösterilerinin en abartılısını yapandır.

İster bir masalda, ister bir filmde, ister günlük koşturmacalarımızda olsun, otorite dediğimiz şey aslında biraz da zihnimizde yaptığımız bir makyaj gibi. "Aslında yok terzi bile, giysileri biz yaparız." Diyor ya şarkı hani, onun gibi. Kralı kral yapan, kıyafetlerini gören, "Aaa ne güzel olmuş!" diyen biziz. Biz, biz akıllılar. E Ağa filmde demiyor mu: "- marabasız Ağa olur mu hiç?" diye. Ama herkes gidince... Bir de bakıyoruz ki finalde Ağa, Çiçek Pasaj'da çiğ köfte satıyor. O rahat, biz izleyici rahat. Bilmem ki Ağa belki de ilk kez gerçekten özgür. Ne marabalar kalmış etrafında ne de artık zaten pek de kalmamış itibar derdi. En iyi ve tek bildiği işi yapıyor. İlk defa bu kadar çıplak. Biz de gerçek bir insanı izlemenin keyfini çıkarıp hak edilmiş başarısına şahit olup hafifliyoruz.

"Kral nerde?" diye sorma, sende, bende, bizde, onda.

Çıplak diyen kral olur, taç giyer, oturur tahtına."

Krallıklar, otoriteler, kıyafetler, koltuklar, rüt-beler, ağalar, beyler... İnsanın hikayesi hep aynı galiba. Dünya dönüp dururken bütün masallar da krallar da birbirine benziyor. Çıplaklar bir de, tüm krallar çıplak. Tıpkı doğduklarında oldukları gibi.

Kaynaklar

1. Levent, Haluk. Kral Çıplak. Söz ve müzik: Sedat Sarıcı. İstanbul: Akbaş Müzik, 2001.
2. Nişanyan, S. Nişanyan Sözlük: Çağdaş Türkçenin Etimolojisi. 3. baskı. İstanbul: Liberus Yayınevi, Mart 2021. Alıntı yapılan sayfalar: 32-33, 368,666, 690.
3. Züğürt Ağa. Yönetmen: Nesli Çölgeçen. Senaryo: Yavuz Turgul ve Nesli Çölgeçen. Türkiye: Erler Film, 1985.
4. Scott, J. C. Tahakküm ve Direniş Sanatları. Çev. Alev Türker. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 4. basım, 2021. İlk yayın: Yale University Press, 1990. Alıntı yapılan sayfalar: 64, 69, 70.
5. Rosengarten, T. All God's Dangers: The Life of Nate Shaw. Knopf, 1974. (Scott, Tahakküm ve Direniş Sanatları, 2021, s. 70'te alıntılanmıştır).
6. Abbott, J. H. In the Belly of the Beast: Letters from Prison. Vintage Books, 1981. (Scott, Tahakküm ve Direniş Sanatları, 2021, s. 70'te alıntılanmıştır).
7. Khare, R. S. The Untouchable as Himself: Ideology, Identity, and Pragmatism among the Lucknow Chamars. Cambridge University Press, 1984. (Scott, Tahakküm ve Direniş Sanatları, 2021, s. 70'te alıntılanmıştır).
8. Andersen, H. C. Keiserens Nye Klæder [İmparatorun Yeni Giysileri]. Eventyr, fortalte for Børn [Çocuklara Anlatılan Masallar]. Danimarka: C. A. Reitzel, 1837.